

1. ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਲੱਭੋ। Find the largest number from the following:
3687, 3688, 3876, 3867, 3786
2. ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ। Find the smallest number from the following :
1023, 1203, 2103, 1013, 1103, 1301
3. 1, 2, 4 ਅਤੇ 6 ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਸਭ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ।
Find the smallest number that can be made using the digits 1, 2, 4 and 6.
4. 5, 8, 7 ਅਤੇ 9 ਤੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ।
Find the largest number that can be made using the digits 5, 8, 7 and 9.
5. ਅੰਕਾਂ 5, 6 ਅਤੇ 8 ਤੋਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਕ ਦੋਬਾਰਾ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।
Numbers which can be made using 5, 6 and 8 such that no digit is repeated.
6. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ। Write each of the following group in ascending order.

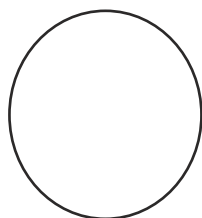
(i) 2354, 3425, 2435, 2524, 2358	
(ii) 15263, 16235, 15326, 15236, 16253	
(iii) 2876, 2768, 2687, 2678, 2786	
(iv) 34576, 36258, 37268, 36528, 35826	
7. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਣਨਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ।
Find the following product.

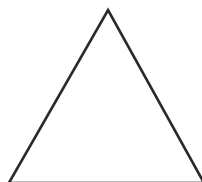
(i) $\begin{array}{r} 73 \\ \times 46 \\ \hline \end{array}$	(ii) $\begin{array}{r} 89 \\ \times 83 \\ \hline \end{array}$	(iii) $\begin{array}{r} 272 \\ \times 96 \\ \hline \end{array}$	(iv) $\begin{array}{r} 197 \\ \times 57 \\ \hline \end{array}$
8. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਾ ਭਾਗਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ।
Divide the following :

(i) $807 \div 9$	(ii) $782 \div 7$	(iii) $576 \div 24$	(iv) $869 \div 22$
------------------	-------------------	---------------------	--------------------

9. ਪਹਿਲੀਆਂ 5 ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਕਰੋ। Write first five even number and add them.
10. ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ। Write the largest 3 digit even number.
11. 7 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਗੁਣਜ ਲਿਖੋ। Write first 6 multiples of number 7.
12. 97856 ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ 7 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਲਿਖੋ। Write place value of number 7 in 97856.
13. ਇੱਕ 4 cm ਲੰਬਾ ਇੱਕ ਰੇਖਾਖੰਡ ਬਣਾਓ। Draw a 4 cm long line segment.
14. ਇੱਕ 2.5 cm ਅਰਧ ਵਿਆਸ ਵਾਲਾ ਚੱਕਰ ਬਣਾਓ। Draw a circle of radius 2.5 cm.
15. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ। Write the name of the following figures.

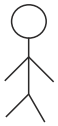

(Knowing Our Numbers)

- ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਤੇ ਗੋਲਾ ਲਗਾਓ। Circle the smallest number.
(i) 4536, 4892, 4370, 4452 (ii) 25286, 25245, 25270, 25210
- ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਤੇ ਗੋਲਾ ਲਗਾਓ। Circle the greatest number.
(i) 1473, 89423, 100, 5000, 310 (ii) 2853, 7691, 9999, 12002, 124
- (i) ਬਗੈਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ 9, 7, 4, 1 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਾਰ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ।
Without repeating the digits, Write the smallest number with four digits.
(ii) ਬਗੈਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ 5, 4, 0, 3 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ।
Without repeating the digits, Write the greatest number with four digits.
- ਇਹਨਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਉਪਰੰਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ।
Observe the following figure & then answer the following questions.

ਰਾਮਰਹੀਮ (RamRahim)
(160 ਸਮ)

ਡੋਲੀ (Dolly)
(154 ਸਮ)

ਮੋਹਨ (Mohan)
(158 ਸਮ)

ਸ਼ਮੀ (Shami)
(159 ਸਮ)

- ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਕੌਣ ਹੈ? Who is the tallest? _____
- ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਕੌਣ ਹੈ? Who is the shortest? _____
- ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬਾਈਆਂ ਵਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ। _____
Write their heights in ascending order. _____
- ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬਾਈਆਂ ਘਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ। _____
Write their heights in descending order. _____

- ਕਾਲਮ A ਅਤੇ B ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ। (Match columns A and B.)

ਕਾਲਮ A (ਰੋਮਨ ਸੰਖਿਆ ਅੰਕ)

Column A (Roman Numerals)

X

D

L

C

M

ਕਾਲਮ B (ਹਿੰਦੂ ਅਰਬੀ ਸੰਖਿਆ ਅੰਕ)

Column B (Hindu Arabic Numerals)

1000

50

100

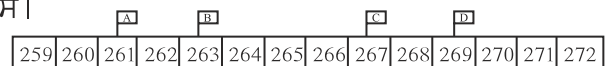
10

500

- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਸੰਖਿਆ ਤੇ ਗੋਲਾ ਲਗਾਓ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸੰਖਿਆ ਲੇਖਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।
Circle the number which is written in Indian number system.
(i) 78,921,092 (ii) 85,46,283 (iii) 9,84,32,70 (iv) 99,985,102

- ਨਿਕਟੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਨੇੜੇ ਦੀ ਦਹਾਈ ਤੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਦੱਸੋ।

Estimate to the nearest tens by rounding off.

- ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਝੰਡੇ 270 ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ 260 ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇੜੇ ਹਨ। _____
Find which flags are closer to 260 as compare to 270 _____
- ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਝੰਡੇ 260 ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ 270 ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇੜੇ ਹਨ। _____
Find which flag are closer to 270 as compare to 260 _____

8. (a) ਰੋਮਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ। (Write in Roman system.)

(I) 22 = _____

(II) 40 = _____

(b) ਹਿੰਦੂ ਅਰਬੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ। (Write in Hindu Arabic system.)

(I) LXV = _____

(II) LXIX = _____

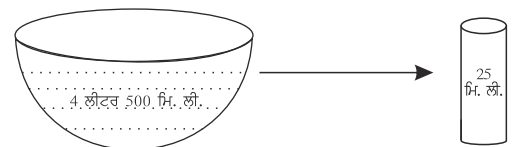
9. (a) ਜੇਕਰ ਰਾਮ, ਰਮਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ 2 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਸੇਬ, 1 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਸੰਤਰੇ, 2 ਕੰਘੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਬਣ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀ ਰਕਮ ਰਮਨ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ।
If Ram purchases 2 kg apples, 1 kg oranges, 2 combs, and 1 cake of soap from Raman's shop, how much money Ram has to pay to Raman?

ਚਿੱਤਰ (Fig.)	ਮਦ Item	ਰੇਟ ਲਿਸਟ Rate list
	ਸੇਬ Apple	40 ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ ਗ੍ਰ (per kg)
	ਕੰਘਾ Comb	3 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇੱਕ (Rs 3/- each)
	ਸੰਤਰੇ Orange	30 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ (per kg)
	ਸਾਬਣ Soap	8 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇੱਕ (Rs 8/- each)

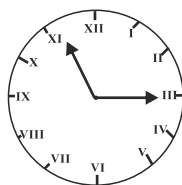
(b) ਜੇਕਰ ਰਾਮ, ਰਮਨ ਨੂੰ 200 ਰੁਪਏ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਮਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਵਾਪਸ ਕਰੇਗਾ।
If Ram gives Rs.200 note to Raman, how much money Ram will get back?

10. ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ 4 ਲੀਟਰ 500 ਮਿ.ਲੀ. ਦਹੀਂ ਹੈ। 25 ਮਿ. ਲੀ. ਵਾਲੀ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਗਲਾਸ ਇਸ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

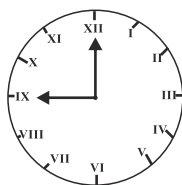
A big bowl contains 4 litre and 500 ml curd. How many glasses having capacity of 25 ml can be filled with this curd?

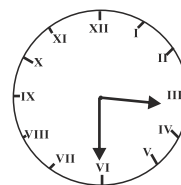
11. ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਅਰਬੀ ਸੰਖਿਆ ਅੰਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ।
Write the time shown by clocks in Hindu Arabic System.

.....

.....

.....

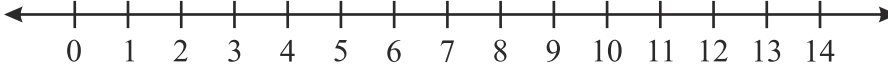
(Whole Numbers)

1. ਸਹੀ ਕਥਨ ਤੇ ✓ ਅਤੇ ਗਲਤ ਕਥਨ ਤੇ ✗ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ। (Put ✓ for true and ✗ for false statement.)

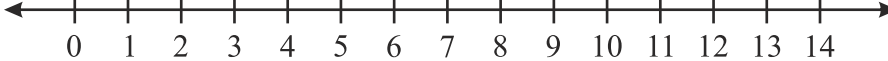
- (I) 1 ਇੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਪੂਰਨ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (1 is the smallest whole Number.) ☐
- (II) 0 ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਪ੍ਰਾਕਿਤਕ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (0 is the smallest Natural Number.) ☐
- (III) 50 ਦਾ ਪਿਛੇਤਰ ਅੰਕ 49 ਹੈ। (49 is the predecessor of 50.) ☐
- (IV) $530 < 503$ ☐
- (V) 600 ਸੰਖਿਆ 599 ਦੀ ਅਗੇਤਰ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (600 is the successor of 599.) ☐

2. ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕਰੋ।
Solve the following sum using Number line.

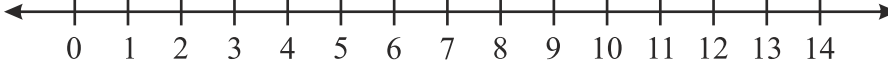
(I) $3+4$

(II) $7-5$

(III) 4×3

3. ਢੁੱਕਵੇਂ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਪਤਾ ਕਰੋ। Find the sum by suitable rearrangement.

(I) $234+197+103$

(II) $2+998+13$

4. ਢੁੱਕਵੇਂ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਗੁਣਨਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ। Find the product by suitable rearrangement.

(I) $4 \times 166 \times 25$

(II) $8 \times 1769 \times 125$

5. ਢੁੱਕਵੇਂ ਗੁਣ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਗੁਣਨਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ। Find the product by using suitable properties

(I) 1005×168

(II) 12×35

6. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ (Match the following)

(I) $425 \times 136 = 425 \times (6+30+100)$ ਗੁਣਨਫਲ ਲਈ ਕ੍ਰਮ ਵਟਾਂਦਰਾ ਗੁਣ (Commutativity under multiplication)

(II) $2 \times 49 \times 50 = 2 \times 50 \times 49$ ਜੋੜ ਲਈ ਕ੍ਰਮ ਵਟਾਂਦਰਾ (Commutativity under addition)

(III) $80+2005+20 = 80+20+2005$ ਜੋੜ ਉੱਤੇ ਗੁਣਨ ਦਾ ਵਿਤਰਣ (Distributivity of Multiplication over addition)

7. ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੈਂਟੀਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੇ ਲਈ 20 ਰੁ: ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਲਈ 4 ਰੁ: ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ 5 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਖਰਚ ਕਰੋਗੇ?

The School canteen charges Rs. 20 for lunch & Rs. 4 for milk for each day. How much do you spend in 5 days on these things?

8. ਕਿਸੇ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਪੈਟਰੋਲ ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ 40 ਲੀਟਰ ਪੈਟਰੋਲ ਭਰਵਾਇਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸਨੇ ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ 100 ਲੀਟਰ ਪੈਟਰੋਲ ਭਰਵਾਇਆ। ਜੇਕਰ ਪੈਟਰੋਲ ਦਾ ਮੁੱਲ 50 ਰੁ: ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪੈਟਰੋਲ 'ਤੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ।

Taxi driver filled his car petrol tank with 40 liters of petrol on Monday. The next day he filled the tank with 100 liters of petrol. if the petrol costs Rs. 50 per liters. How much did he spend in all on petrol?

9. ਦਿੱਤੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦੇ ਪਦ ਲਿਖੋ। (Study and complete the pattern)

$1 \times 8 + 1$	$= 9$
$12 \times 8 + 2$	$= 98$
$123 \times 8 + 3$	$= 987$
$1234 \times 8 + 4$	$= 9876$
$12345 \times 8 + 5$	$= 98765$
$\underline{\hspace{1cm}} \times \underline{\hspace{1cm}} + \underline{\hspace{1cm}}$	$= \underline{\hspace{1cm}}$
$\underline{\hspace{1cm}} \times \underline{\hspace{1cm}} + \underline{\hspace{1cm}}$	$= \underline{\hspace{1cm}}$

10. ਵਿਤਰਣ ਗੁਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ। (Using Distributive property, Find the value of the following)

(a) 728×101

(b) 4275×125

11. ਦੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ: 4 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ- ::

Give two numbers which can be represented as squares? e.g 4 can be represented as- ::

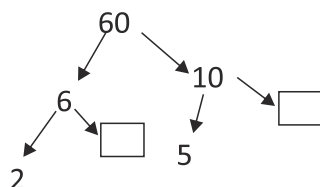
12. ਦੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਇਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ: 6 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ- :: ਜਾਂ ::

Give two numbers which can be represented as rectangles ? e.g 6 can be represented as :: or ::

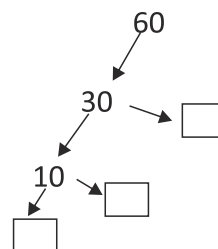
(Playing With Numbers)

- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਨਖੰਡ ਬਣਾਉ। (Write all the factors of following.)
(a) 12 (b) 8
- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ-ਦੋ ਗੁਣਜ ਲਿਖੋ। (Write the first two multiples of following.)
(a) 7 , __ , __ (b) 14 , __ , __ (c) 9 , __ , __
- ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਭਾਜ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਉੱਤੇ ਗੋਲਾ ਲਗਾਉ। (Circle the prime numbers.)
(a) 2 (b) 9 (c) 3 (d) 11 (e) 15
- ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਜ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਉੱਤੇ ਗੋਲਾ ਲਗਾਉ। (Circle the composite numbers.)
(a) 4 (b) 7 (c) 9 (d) 10 (e) 5
- ਸਹੀ ਕਥਨਾਂ ਉੱਤੇ (✓) ਅਤੇ ਗਲਤ ਕਥਨਾਂ ਉੱਤੇ (✗) ਦਾ ਚਿੰਨ ਲਗਾਉ।
Mark (✓) on true statement (✗) on false statement.
(a) 3 ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਟਾਂਕ ਅਭਾਜ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (3 is the smallest odd prime Number.)
(b) 63 ਇੱਕ ਅਭਾਜ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (63 is a prime Number.)
(c) 12 ਇੱਕ ਟਾਂਕ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (12 is a odd Number.)
(d) ਸਾਰੀਆਂ ਅਭਾਜ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਟਾਂਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। (All the prime Numbers are odd.)
(e) ਸਾਰੀਆਂ ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਭਾਜ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। (All the even Numbers are composite.)
(f) 1 ਇੱਕ ਅਭਾਜ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (1 is a prime Number.)
- ਆਦਰਸ਼ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦਿਉ। Give two examples of perfect Numbers. ____
- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ 3 ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
Determine which of the following Numbers are divisible by 3.
(a) 123 (b) 336 (c) 127 (d) 59
- ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਗੁਣਨਖੰਡ ਪਤਾ ਕਰੋ। (Find the common factors of following.)
(a) 4 ਅਤੇ 15 (b) 12, 16 ਅਤੇ 18
- ਗੁਣਨਖੰਡ ਰੁੱਖ ਪੂਰੇ ਕਰੋ। (Complete the factor tree.

(a)

(b)

10. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ H. C. F. ਪਤਾ ਕਰੋ। (Find the H. C. F. of the following Numbers.)

(a) 24 ਅਤੇ 36

(b) 18 ਅਤੇ 60

(c) 9, 112, 49

(d) 18, 54, 81

11. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜੋੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਜੋੜੇ ਸਹਿ-ਅਭਾਜ ਹਨ। (Which of the following are co-prime Numbers.)

(a) (2, 3)

(b) (9, 12)

(c) (9, 4)

(d) (15, 45)

12. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦਾ L.C.M. ਪਤਾ ਕਰੋ। (Find the L.C.M. of the following Numbers.)

(a) 6, 9

(b) 15, 18

(c) 20, 25, 30

(d) 12, 16, 24, 36

13. ਚਾਰ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ ਜੋ 18, 24 ਅਤੇ 32 ਨਾਲ ਭਾਗ ਹੋਵੇ।

Find the smallest 4-digit number which is exactly divisible by 18, 24 and 32.

14. ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਲਈ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਵੇਲੇ ਪੈਰ ਉਠਾ ਕੇ ਚਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈਆਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 80 ਸਮ, 85 ਸਮ ਅਤੇ 90 ਸਮ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨਿਊਨਤਮ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰੀ ਚੱਲੇ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ-ਪੂਰੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਕਰਨ। In a morning walk three person step off together their steps measure 80 cm, 85 cm & 90 cm respectively. What is the minimum distance each should walk so that all can cover the same distance in complete number of steps.

1. ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਤਿੰਨ ਬਿੰਦੂ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਾਂ ਦਿਓ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣੇ ਰੇਖਾਖੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

Draw three points on a paper and give different names. Join these points and name the line segments made by joining these points.

2. ਜੇਕਰ ਦੋ ਰੇਖਾਵਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਬਿੰਦੂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ _____ ਰੇਖਾਵਾਂ ਕਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

If two lines have one common point then they are called _____

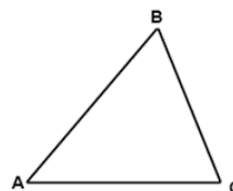
3. ਦੋ ਰੇਖਾਵਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਬਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਕੱਟ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। (ਸਹੀ/ ਗਲਤ)

Two lines intersect at more than one point. (true/false)

4. ਦੋ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਰੇਖਾਵਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਕੱਟ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। (ਸਹੀ/ਗਲਤ)

More than two lines intersect at one point. (true/false)

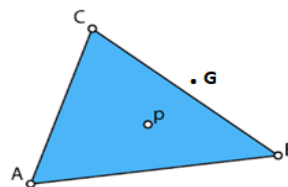
5. ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਣਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ। Name the angles in following figure.

6. ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ ਜਿਹੜੇ:

Give the names of points in following figure which are:

- 1) ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਹਨ। Inside the triangle.
- 2) ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹਨ। On the triangle.
- 3) ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਥਿਤ ਹਨ। Outside the triangle.

7. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਕਰ ਰੇਖਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਂ ਕੱਟੇ ਤਾਂ ਉਹ _____ ਵਕਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

If any curve does not intersect itself then the curve is called _____

8. ਚਾਰ ਭੁਜਾਂ ਵਾਲਾ ਬਹੁਭੁਜ _____ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

A polygon with four sides is called _____

9. ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜੀਵਾ ਚੱਕਰ ਦਾ _____ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ

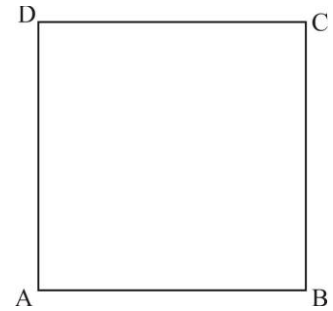
A chord passing through centre is called _____

10. ਇੱਕ ਚਤੁਰਭੁਜ ABCD ਬਣਾਉ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ

- (ੳ) ਸਨਮੁੱਖ ਭੁਜਾਵਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਲਿਖੋ। _____
 (ਅ) ਲਾਗਵੀਆਂ ਭੁਜਾਵਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਲਿਖੋ। _____
 (ੲ) ਲਾਗਵੇਂ ਕੋਣਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਲਿਖੋ। _____

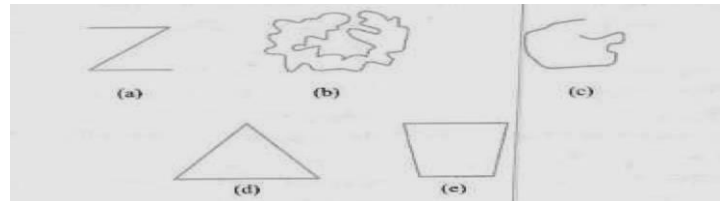
Draw a quadrilateral ABCD and write

- a) pair of opposite sides _____
 b) pair of adjacent sides _____
 c) pair of adjacent angles _____

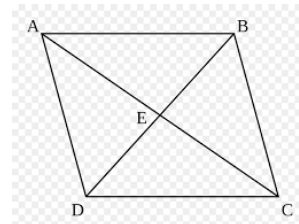
11. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੁੱਲੀ ਵਕਰ ਦੱਸੋ।

Which of the following is an open curve?

12. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚੋਂ 8 ਤ੍ਰਿਭੁਜਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਸੋ।

Give the names of 8 triangles in following figure.

13. ਚੱਕਰ ਤੇ ਸਥਿਤ ਕੋਈ ਦੋ ਬਿੰਦੂ ਮਿਲਾਉਣ ਤੇ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਰੇਖਾਖੰਡ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

What is the name of a line segment made by joining any two points on a circle

14. ਚੱਕਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਉਹ ਬਿੰਦੂ ਜੋ ਚੱਕਰ ਤੇ ਸਥਿਤ ਸਾਰੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਨ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਚੱਕਰ ਦਾ _____ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। A point which lies inside the circle and at equal distance from all points on the circle is called _____

15. ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ABC ਬਣਾਉ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ D ਲਉ। D ਨੂੰ ਬਿੰਦੂਆਂ A, B ਅਤੇ C ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ। ਦਸੋ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

Draw a $\triangle ABC$ and take a point D inside it and join D with the points A, B and C. Now tell in how many parts the triangle will be divided and name these parts.

(Understanding Elementary Shapes)

1. ਸਰਲ ਕੋਣ ਦਾ ਮਾਪ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? What is the measurement of straight angle? _____

2. ਸਮਕੋਣ ਦਾ ਮਾਪ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? What is the measurement of right angle? _____

3. 90° ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਕੋਣ ਨੂੰ _____ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

An angle smaller than 90° is known as _____

4. ਉਹ ਕੋਣ ਜੋ 180° ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ 360° ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ _____ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

An angle measuring between 180° and 360° is known as _____

5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੋਣਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ। (Name the type of angles.)

(a) 30° _____

(b) 55° _____

(c) 110° _____

(d) 320° _____

6. ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਘੁੰਮਣ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਡਿਗਰੀ ਦਾ ਕੋਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? Find the angle when we turn from East to North direction.

7. ਜੇਕਰ ਇਕ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਟਾਇਰ ਵਿੱਚ 36 ਤਾਰਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਦੋ ਲਗਾਤਾਰ ਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਡਿਗਰੀ ਦਾ ਕੋਣ ਹੋਵੇਗਾ?

If there are 36 spokes in a wheel of a bicycle, then what is the angle between two adjacent spokes?

(a) 10°

(b) 15°

(c) 12°

(d) 20°

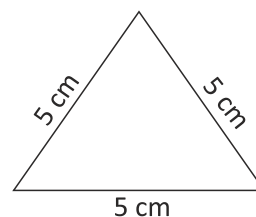
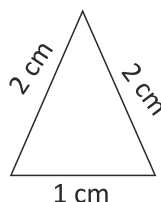
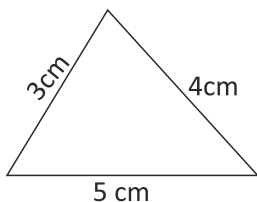
8. ਜੇਕਰ ਘੜੀ ਦੀ ਘੰਟੇ ਵਾਲੀ ਸੂਈ 6 ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਘੜੀ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਮਕੋਣ ਤੇ ਘੁੰਮੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕੇਗੀ?

If the hour hand of a clock moves right angle clockwise from 6 then at which number it will reach?

9. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਉਹ ਅੱਖਰ ਦੱਸੋ ਜੋ ਸਮਕੋਣੀ ਰੇਖਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ?

Write the English alphabets which are made of perpendicular lines. _____ , _____ , _____

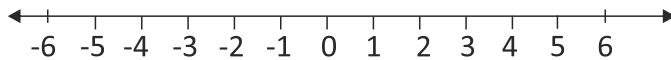
10. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤ੍ਰਿਭੁਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੋ। (Name the type of the following Triangles.)

11. ਘਣਾਵ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਦੋ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦਿਓ। (Give two examples of cuboid)
12. ਬੇਲਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕਿਸ ਅਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? (What is the shape of base of cylinder.)
13. ਘਣ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਫਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (How many faces are there in cube?)
14. ਉਸ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ਜਿਸਦਾ ਇੱਕ ਕੋਣ 90° ਡਿਗਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (Name the triangle whose one angle is right angle.)
15. ਇੱਕ ਪੰਜਭੁਜ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਕਰਣਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਸੋ। (Draw a pentagon and count the number of diagonals it has.)
16. ਇੱਕ ਛੇ-ਭੁਜ ਦਾ ਇੱਕ ਰਫ਼ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਓ। ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਕੇ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਬਣਾਓ। (Draw a rough sketch of a hexagon. Connecting any three of its vertices, draw a triangle.)
17. ਇੱਕ ਰੇਖਾਖੰਡ AB ਰੇਖਾਖੰਡ CD ਉੱਤੇ ਲੰਬ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਿੰਦੂ P ਉੱਤੇ ਕੱਟਦੇ ਹਨ। $\angle APD$ ਦਾ ਮਾਪ ਕੀ ਹੈ? (A line segment AB is perpendicular to a line segment CD and cut each other at point P, then find $\angle APD$.)

(Integers)

1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਤੇ ਦਰਸਾਉ। (Indicate the following numbers on number line -5,0,2,-3)

2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਲਿਖੋ। (Write the opposites of following.)

(a) ₹ 500 ਲਾਭ (₹ 500 profit)

(b) 50 ਕਿ.ਮੀ. ਪੂਰਵ ਵੱਲ (50 k.m. towards East)

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜੋੜਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ।

Write all the integers between the following pair of numbers.

(a) -2 ਅਤੇ 0 (-2 and 0)

(b) 2 ਅਤੇ 5 (2 and 5)

(c) -4 ਅਤੇ -2 (-4 and -2)

4. ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਝੂਠ ? (Which of the following statement is true and which is false.)

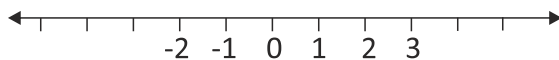
(a) ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਰਿਣਾਤਮਕ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਖਿਆ -1 ਹੈ। (-1 is the smallest integer)

(b) -2, 0 ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਸਥਿਤ ਹੈ (ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਤੇ) (On number line -2 is situated to the left side of no. 0)

5. 13 ਦਾ ਜੋੜਾਤਮਕ ਉਲਟਕ੍ਰਮ ਕੀ ਹੈ? (What is the additive inverse of 13?) _____

6. ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ ਜੋ 3 ਤੋਂ 4 ਘੱਟ ਹੈ।

Using number line find the number which is 4 less than 3.

7. $>$, $<$ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ। (Compare using $>$, $<$ sign)

(a) 1 ____ 0

(b) -2 ____ 5

(c) 12 ____ 17

(d) -4 ____ -2

8. ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ। (Find the sum of following numbers.)

(a) 120, -250

(b) -20, 20

(c) 125, -67

9. ਘਟਾਓ / Subtract

(a) 20-(17)

(b) 15-(-2)

(c) -15-(-4)

(d) -27 -(-2)

10. $>$, $<$ ਜਾਂ $=$ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ। (Fill in blanks using $>$, $<$ or $=$)

(a) $(-20) - (-10)$ ____ $(-15) - (5)$

(b) $(-11) - (2)$ ____ $(-3) - (-7)$

11. ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ। (Find the sum of following numbers.)

(a) $(-6), (-4) \text{ \& } 15$

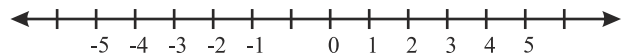
(b) $(-312), (39) \text{ \& } (192)$

(c) $(-50), (-200) \text{ \& } 300$

(b) $(136), (-212) \text{ \& } (192)$

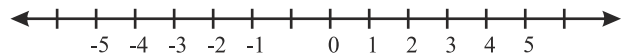
12. ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹੋਏ, ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ। (Using Number line, find the value of)

$(-3)+6$

13. ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹੋਏ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ। (Using Number line , find the value of)

$(-4) - (2)$

14. ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ (find the sum without using number line.)

(a) $(-225)+(100)$

(b) $(-150) + (-25)$

(c) $(-316)+ (-10)+ (136)$

(d) $(312) + (-50) + (-62)$

15. ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ / Find the Value of

(a) $(-7) - 4 - (-6)$

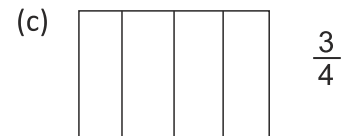
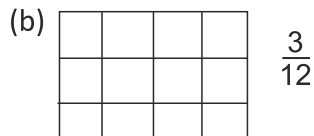
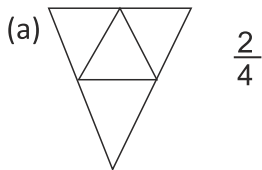
(b) $50 - (-20) - (-6)$

(c) $(-11) - 8 - (-12) + (-3)$

(d) $(37) + (-2) + (-65) - (-8)$

(Fractions)

- $\frac{3}{7}$ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਹਰ ਦੱਸੋ। (What is numerator and denominator of fraction $\frac{3}{7}$?)
ਅੰਸ਼ (Numerator) = _____ ਹਰ (Denominator) = _____
- ਭਿੰਨ ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ _____ ਦਾ ਭਾਗ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। (Fraction is a number which depicts part of a _____.)
- ਇੱਕ ਭਿੰਨ ਲਿਖੋ ਜਿਸਦਾ ਅੰਸ਼ 5 ਅਤੇ ਹਰ 9 ਹੋਵੇ। (Write a fraction whose numerator is 5 and denominator is 9.)
- _____ ਭਿੰਨ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਭਿੰਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। (_____ fraction can be written as mixed fraction.)
- ਕਿਹੜੀ ਭਿੰਨ ਵੱਡੀ ਹੈ? $\frac{5}{3}$ ਜਾਂ $\frac{3}{8}$ (Which fraction is bigger $\frac{5}{3}$ or $\frac{3}{8}$) _____
- ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਭਿੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਛਾਇਆ-ਅੰਕਿਤ ਕਰੋ। (Shade the diagram according to the given fraction.)

- 5 ਸੈਕੰਡ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਭਿੰਨ ਹੈ?/What fraction represent 5 seconds of one minute.
- ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਭਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ। (Express the following fractions into mixed fractions.)

(a) $\frac{19}{7} = \dots\dots\dots$

(b) $\frac{47}{4} = \dots\dots\dots$

- ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਭਿੰਨਾਂ ਦੀਆਂ (ਕੋਈ ਤਿੰਨ) ਤੁੱਲ ਭਿੰਨਾਂ ਲਿਖੋ।

Write the equivalent fractions of following fractions (Any three)

(a) $\frac{2}{7} = \dots\dots\dots$

(b) $\frac{3}{5} = \dots\dots\dots$

- ਸਰਲਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ। (Write in simplest form)

(a) $\frac{12}{62} = \dots\dots\dots$

(b) $\frac{15}{85} = \dots\dots\dots$

- >, < ਜਾਂ = ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ (Put the symbol >, < or = in the following.)

(a) $\frac{5}{7} \square \frac{13}{7}$

(b) $\frac{18}{6} \square \frac{15}{6}$

(c) $\frac{2}{8} \square 0$

- ਹੱਲ ਕਰੋ/Solve

(a) $\frac{8}{15} + \frac{13}{15}$

(b) $\frac{21}{30} - \frac{17}{30}$

(c) $\frac{5}{6} - \frac{1}{9}$

13. ਅਮਨ ਨੇ ਚਾਕਲੇਟ ਦਾ $\frac{1}{2}$ ਟੁਕੜਾ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਅਤੇ $\frac{1}{3}$ ਟੁਕੜਾ ਹਰਮਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਕਲੇਟ ਦਾ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ?
- Aman gives $\frac{1}{2}$ part of chocolate to Harpreet and $\frac{1}{3}$ part to Harman what is the total part of chocolate he gives both of them.
14. $\frac{3}{5}$ ਦੇ ਤੁੱਲ ਉਹ ਭਿੰਨ ਪਤਾ ਕਰੋ ਜਿਸਦਾ। (Find the equivalent fraction to $\frac{3}{5}$ whose.)
- (a) ਅੰਸ਼ 15 ਹੋਵੇ (Numerator is 15) (b) ਹਰ 45 ਹੋਵੇ। (Denominator is 45)
15. ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ। (Write the correct no in the box.)
- (a) $\frac{25}{60} = \frac{15}{\text{ }}$ (b) $\frac{13}{91} = \frac{\text{ }}{140}$
16. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਭਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ। (Reduce the following fractions to simplest form)
- (a) $\frac{48}{60}$ (b) $\frac{15}{60}$ (c) $\frac{84}{98}$ (d) $\frac{12}{52}$
17. ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਖਿੱਚੋ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਭਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿੰਦੂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ। (Draw number line and locate the points on it)
- (i) $\frac{1}{8}, \frac{2}{8}, \frac{3}{8}, \frac{7}{8}$ (ii) $\frac{2}{5}, \frac{3}{5}, \frac{8}{5}, \frac{4}{5}$
18. $\frac{15}{35}$ ਦੀ ਉਹ ਤੁੱਲ ਭਿੰਨ ਪਤਾ ਕਰੋ ਜਿਸਦਾ ਹਰ 7 ਹੋਵੇ। (Find the equivalent fraction of $\frac{15}{35}$ with denominator 7.)

1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮਲਵ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ। Convert each of the following into decimals.

(a) $\frac{1}{10} = \underline{\hspace{2cm}}$ (b) $\frac{5}{100} = \underline{\hspace{2cm}}$ (c) $\frac{75}{10} = \underline{\hspace{2cm}}$ (d) $\frac{4}{5} = \underline{\hspace{2cm}}$

2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ।

The following numbers are written in the place value table. Fill in the blanks.

(i)

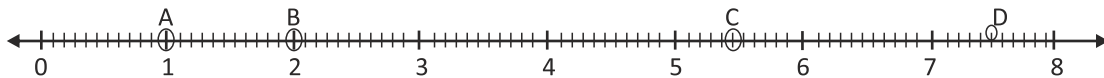
ਸੰਖਿਆ Number	ਦਹਾਈ Tens (10)	ਇਕਾਈ Ones (1)	ਦਸਵਾਂ Tenths ($\frac{1}{10}$)	ਸੌਵਾਂ Hundredths ($\frac{1}{100}$)
20.5	2	0	—	—
4.2	0	—	2	—
—	5	0	0	3

(ii)

ਸੰਖਿਆ Number	ਦਹਾਈ Tens (10)	ਇਕਾਈ Ones (1)	ਦਸਵਾਂ Tenths ($\frac{1}{10}$)	ਸੌਵਾਂ Hundredths ($\frac{1}{100}$)
35.55	3	5	—	—
15.42	1	—	4	—
—	4	3	2	5

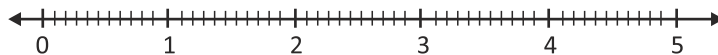
3. ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਤੇ ਸਥਿਤ A, B, C, D ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਦਸ਼ਮਲਵ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ।

Write the decimal number represented by the points A, B, C, D on the given number line.

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਸ਼ਮਲਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖਿਆ ਰੇਖਾ ਤੇ ਦਰਸਾਓ। (Show the following number on the number line.)

(a) 2.2 (b) 3.7 (c) 1.5 (d) 4.6

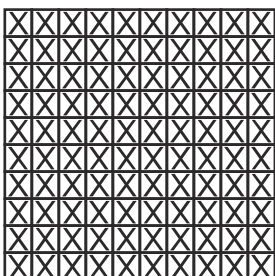
5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮਲਵ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ। (Write each of the following into decimal form.)

(a) $200 + 30 + 5 + \frac{2}{10} + \frac{9}{100} = \underline{\hspace{2cm}}$ (b) $23 + \frac{2}{10} + \frac{6}{1000} = \underline{\hspace{2cm}}$

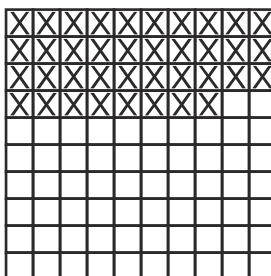
6. ਹੇਠ ਬਕਸਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਦਸ਼ਮਲਵ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

Complete the table with the help of these boxes and use decimals form to write the number.

(i)

(ii)

ਇਕਾਈ Ones	ਦਸਵਾਂ Tenths	ਸੌਵਾਂ Hundredths	ਸੰਖਿਆ Number

7. ਦਸ਼ਮਲਵ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ। Write the following into decimal form

(a) 5 ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ

5 Paise as rupees

(b) 6 ਸੈ.ਮੀ ਨੂੰ ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ

6 cm as meter

(c) 70 ਕਿ.ਮੀ. 5 ਮੀ. ਨੂੰ ਕਿ. ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ

70 km 5 m as k.m.

(d) 2 ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ

2 gram as kg.

8. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕਰੋ। (Find the sum in each of the following.)

(a) $0.1 + 1.0$

(c) $0.475 + 0.23$

(b) $0.35 + 0.47$

(d) $25.25 + 0.2525$

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਓ। (Subtract each of the following.)

(a) 8.4 ਵਿੱਚੋਂ 2.5

(b) $9.756 - 6.79$

10. ਹੇਠ ਦਿਤਿਆਂ ਦਸ਼ਮਲਵ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਕੇ ਸਰਲਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

Write the following decimals as fractions Reduce the fractions to lowest term.

(I) 21.02

(II) 1.0

(III) 0.06

11. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਜੋੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਗੋਲਾ ਲਗਾਓ। (Circle the greater number.)

(a) 1 ਜਾਂ 0.9 =.....

(b) 25 ਜਾਂ 0.25 =.....

(b) 2.4 ਜਾਂ 24.0 =.....

(d) 0.50 ਜਾਂ 50.0 =.....

12. ਜੇਕਰ ਨੰਦੂ ਨੇ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਆਲੂ, 250 ਗ੍ਰਾਮ ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ, 700 ਗ੍ਰਾਮ ਪਿਆਜ਼, 500 ਗ੍ਰਾਮ ਟਮਾਟਰ, 100 ਗ੍ਰਾਮ ਅਦਰਕ ਅਤੇ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਮੂਲੀ ਖਰੀਦੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਵਜ਼ਨ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਖਰੀਦੀ।

Nandu bought 500g Potatoes, 250g Capsicum, 700g Onions, 500g ginger and 300g Radish. What is the total weight of vegetables he bought.

13. ਰਾਧਿਕਾ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 10.50 ਰੁ. ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ 15.80 ਰੁ. ਦਿੱਤੇ, ਜੇਕਰ ਉਸਨੇ 5.50 ਰੁ. ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁ. ਬਚੇ।

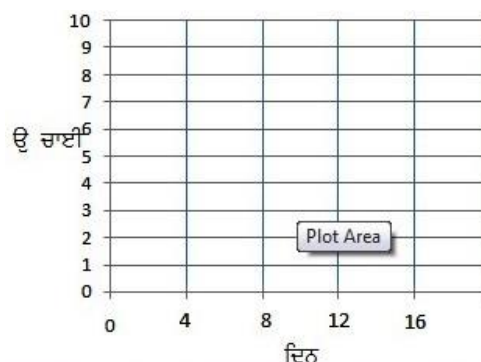
Radhika's mother give her ₹ 10.50 and her father give her ₹ 15.80 she spend ₹5.50 from this Amount. Find the balance Amount left with Radhika.

(Data Handling)

1. ਅਮਿਤ ਨੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਬੀਜ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬੀਜੇ। ਹਰ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਪੌਦੇ ਦੀ ਉੱਚਾਈ ਮਾਪੀ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਾਰਣੀ ਬਣਾਈ। ਹਰ ਬਿੰਦੂ ਦੀ ਉੱਚਾਈ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਿਤ ਕਰੋ।

Amit plants some seeds of gram and he measured the height of plant after every four days. Plot the height of every point.

ਦਿਨ (Day)	ਪੌਦੇ ਦੀ ਉੱਚਾਈ ਸਮ ਵਿੱਚ (height in cm)
0	0
4	1.4
8	5.3
12	9.5
16	10.9

2. ਪੰਜ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਖੰਨਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚ ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਵੇਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ—The number of cars sold in month of september in five different cities Khanna, Bathinda, Sirhind, Patiala and Faridkot are as follows.

ਸ਼ਹਿਰ (City)	ਖੰਨਾ (Khanna)	ਪਟਿਆਲਾ(Patiala)	ਬਠਿੰਡਾ(Bathinda)	ਸਰਹਿੰਦ(Sirhind)	ਫਰੀਦਕੋਟ(Faridkot)
ਵੇਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਾਂ (Sold Cars)	600	300	400	200	500

ਉਪਰੋਕਤ ਸੂਚਨਾ ਲਈ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ ਪੂਰਾ ਕਰੋ।

Complete the Pictograph of following table

ਸੰਕੇਤ (Symbol)- = 100 ਕਾਰਾਂ (Cars)

ਖੰਨਾ (Khanna)	
ਪਟਿਆਲਾ(Patiala)	
ਬਠਿੰਡਾ(Bathinda)	
ਸਰਹਿੰਦ(Sirhind)	
ਫਰੀਦਕੋਟ(Faridkot)	

3. ਰੋਨਾਲਡ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਸਾਰਣੀ ਬਣਾਈ ਹੈ। ★ ਚਿੰਨ੍ਹ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰੋ। Ronald prepare a table of favorite fruits of the students of his class. ★ symbol indicates a student. Complete the number of students in the table.

ਫਲ (Fruit)	ਚਿੰਨ੍ਹ (Symbol)	ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ (No. of Students)
ਕੇਲਾ (Banana) 	★ ★ ★ ★ ★ ★ ★	
ਸੰਤਰਾ (Orange) 	★ ★ ★ ★	
ਸੇਬ (Apple) 	★ ★ ★ ★ ★	
ਅਮਰੂਦ (Guvava) 	★ ★ ★ ★	

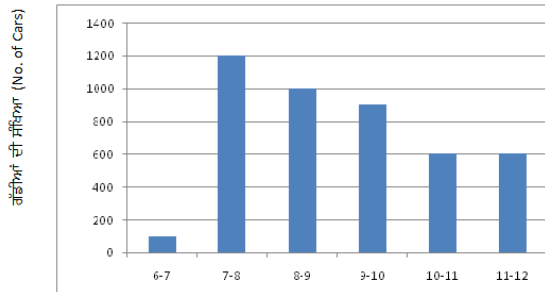
4. ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਰਕਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਤੱਕ ਸਰਕਸ ਦੇਖਣ ਆਏ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਿੱਤਰਗ੍ਰਾਫ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਤਰਗ੍ਰਾਫ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ। There is a Circus show in a village. Number of children who are coming to see the circus from Monday to Friday are shown in a Pictograph. Answer following questions by reading Pictograph. (ਸੰਕੇਤ (Symbol)- 😊 = 25 ਬੱਚੇ)

ਸੋਮਵਾਰ (Monday)	😊 😊
ਮੰਗਲਵਾਰ (Tuesday)	😊 😊 😊
ਬੁੱਧਵਾਰ (Wednesday)	😊 😊 😊 😊 😊
ਵੀਰਵਾਰ (Thursday)	😊 😊 😊 😊 😊 😊 😊
ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ (Friday)	😊 😊 😊 😊

- ੳ) ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਸਰਕਸ ਦੇਖਣ ਆਏ? How many children came on Monday to watch circus?
ਅ) ਕਿਸ ਦਿਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚੇ ਸਰਕਸ ਦੇਖਣ ਆਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ? On which day maximum number of children came and how many?
ੲ) ਸੋਮਵਾਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧਵਾਰ ਨੂੰ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸਰਕਸ ਦੇਖੀ? Total number of children who watch circus on Monday and Wednesday?
5. ਸਵੇਰੇ 6 ਵਜੇ ਤੋਂ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹਰ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਚੌਰਾਹੇ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਹੇਠਾਂ ਛਤਰ ਗ੍ਰਾਫ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਫ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ।

The number of cars pass through crossing in every hour from 6 AM to 12 AM are shown by Histogram. Read carefully and answer following.

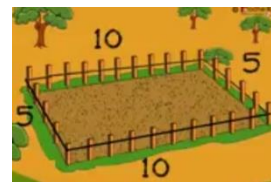
- ੳ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਵਾਜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਹੈ? When is maximum number of transportation and how much?
ਅ) ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਆਵਾਜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਹੈ? When is minimum number of transportation and how much?
ੲ) 8 ਤੋਂ 10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀ ਆਵਾਜਾਈ ਹੈ? From 8 AM to 10 AM how much transportation is there?

(Mensuration)

1. ਸਾਡੇ ਰੋਜਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਮਾਪ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿੱਚ ਲਿਆਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਵਾੜ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਪੰਜ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦਿਓ।

The idea of perimeter is widely used in our daily life. For example a farmer who wants to fence his field. Give five examples of these situations .

2. ਸਾਰਣੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ: (Fill the table)

ਸਮਬਹੁਜ ਦਾ ਨਾਂ (Name of regular polygon)	ਸਮਆਕ੍ਰਿਤੀ (Regular Shape)	ਪਰਿਮਾਪ/ਘੇਰਾ (Perimeter)
ਵਰਗ (Square)		4× ਇੱਕ ਭੁਜਾ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 4x (Length of One side)
ਸਮਭੁਜੀ ਤ੍ਰਿਭੁਜ (Equilateral Triangle)		
ਸਮਪੰਜਭੁਜ (Regular Pentagon)		
ਸਮਛੇਭੁਜ (Regular Hexagon)		

3. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਿਮਾਪ ਪਤਾ ਕਰੋ: (Find the perimeter of the following figures:)

	ਪਰਿਮਾਪ(Perimeter) = $AB + BC + CD + DA$ = + + + =
	ਪਰਿਮਾਪ(Perimeter) = $AB + BC + CD + DE + EF + FG + GH + HI + IJ + JK + KL + LA$ = + + + + + + + + + + + =
	ਪਰਿਮਾਪ(Perimeter) = + + + + =

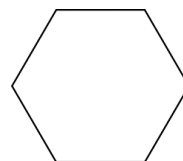
4. ਕਿਸੇ ਸਮਤਲ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਖੇਤਰਫਲ ਦੀ ਇਕਾਈ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

What is the unit of area of plane figure?

5. ਮੀਰਾ 150 ਮੀ. ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ 80 ਮੀ. ਚੌੜਾਈ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਪਾਰਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਦੂਰੀ ਪਤਾ ਕਰੋ।

Meera goes to park having length 150 m and breadth 80 m. She completes one round around the park. Find the distance she covered.

6. ਇੱਕ ਧਾਗੇ ਦਾ ਟੁਕੜਾ 30 ਸਮ ਲੰਬਾਈ ਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਭੁਜਾ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਸਮਛੇਤੁਜ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? (There is a 30 cm piece of string. What will be the side of a regular hexagon made by this string?)

7. ਕਿਸ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗਾ? (Which figure has larger area?)

4 ਸਮ

3 ਸਮ

4 ਸਮ

8. 1 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਵਰਗ ਸਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? (How many cm^2 are in $1 m^2$?)

9. ਸਾਰਣੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ: (Fill the table)

ਆਇਤ/ਵਰਗ ਦੀ ਲੰਬਾਈ (Length of rectangle/Square)	ਆਇਤ/ਵਰਗ ਦੀ ਚੌੜਾਈ (Breadth of rectangle/Square)	ਆਇਤ/ਵਰਗ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ (Area of rectangle/Square)
3 ਸਮ	2 ਸਮ	
5 ਸਮ	4 ਸਮ	
7 ਸਮ	7 ਸਮ	

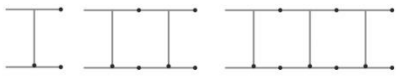
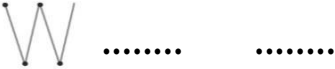
10. ਇੱਕ ਆਇਤਾਕਾਰ ਗੱਤੇ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ 36 ਵਰਗ ਸਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ 9 ਸਮ ਹੈ। ਗੱਤੇ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਪਤਾ ਕਰੋ।

The area of rectangular card is 36 square cm. and its length is 9 cm. Find the breadth of card.

11. ਇੱਕ ਵਰਗਾਕਾਰ ਪਲਾਟ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ ਜਿਸਦੀ ਇੱਕ ਭੁਜਾ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 4 ਸਮ ਹੋਵੇ।

Find the area of Square plot whose one side is 4 cm.

1. ਤੀਲੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਨਮੂਨੇ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਨਿਯਮ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਨਿਯਮ ਲਿਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਚਲ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋ। Find the rule for number of matchsticks required to make the following matchsticks patterns. Use a variable to write a rule

	ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ = $3n$, n ਦਾ ਮੁੱਲ 1, 2, 3,
	ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ = ..., ਦਾ ਮੁੱਲ 1, 2, 3,
	ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ = ..., ਦਾ ਮੁੱਲ 1, 2, 3,

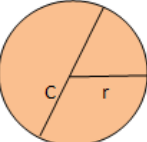
2. ਸਾਰਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ: Fill the Table:

ਕਿਤਾਬਾਂ (Books)	ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ (Price of Books)	ਵਿਅੰਜਕ (Expression)
	10 ਰੁਪਏ	
		
		
		

3. ਲੀਲਾ ਨੇ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਦੇ K ਪੈਕੇਟ ਖਰੀਦੇ। ਰਾਧਾ ਨੇ ਲੀਲਾ ਨਾਲੋਂ 2 ਹੋਰ ਪੈਕੇਟ ਵੱਧ ਖਰੀਦੇ। ਰਾਧਾ ਅਤੇ ਲੀਲਾ ਵੱਲੋਂ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਕੁੱਲ ਪੈਕੇਟ ਵਿਅੰਜਕ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਓ।
Leela buys K packets of pencils. Radha buys packet of two pencils more than Leela.
Write an expression for the total number of packets of pencils.

4. ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਾਰਣੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ।
By using Variables in common rules fill the following table:

	ਵਰਗ ਦਾ ਪਰਿਮਾਪ = $l + l + l + l$ Perimeter of Square	ਨਿਯਮ = $4l$ Rule
	ਆਇਤ ਦਾ ਪਰਿਮਾਪ = Perimeter of Rectangle	ਨਿਯਮ = Rule
	ਚੱਕਰ ਦਾ ਪਰਿਮਾਪ = Perimeter of Circle	ਨਿਯਮ = Rule

5. ਸਾਰਣੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ: Fill the Table:

ਬੀਜਗਣਿਤ ਦੇ ਨਿਯਮ Rules of Algebra	ਉਦਾਹਰਨ/ਚਿੱਤਰ Example/ Figure	ਵਿਅੰਜਕ Expression
ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜੋੜਫਲ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਵਟਾਂਦਰਾ ਗੁਣ Commutativity of addition of numbers.	 $4 + \dots = 7$ ਅਤੇ $3 + \dots = 7$	$a + b = \dots \dots \dots$
ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਗੁਣਨਫਲ ਦਾ ਕ੍ਰਮ-ਵਟਾਂਦਰਾ Commutativity of multiplication of two numbers.	 $3 \cdot 2 = 2 \cdot 3$	$a \times b = \dots \dots \dots$

6. ਕਾਲਮ A ਅਤੇ B ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ: Match the columns A and B:

Column A	Column B
(i) c ਨੂੰ 5 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਤੇ (c multiplied by 5)	$2q$
(ii) z ਵਿੱਚੋਂ 9 ਘਟਾਉਣ ਤੇ (9 subtracted from z)	$2y - 5$
(iii) p ਨੂੰ 4 ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰਨ ਤੇ (p divided by 4)	$z - 9$
(iv) q ਨੂੰ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰਨ ਤੇ (q is doubled)	$5c$
(v) ਪਹਿਲਾਂ y ਨੂੰ 2 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਣਨਫਲ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਘਟਾਉਣ ਤੇ। First y multiplied by 2 then 5 Subtracted from the product	$\frac{p}{4}$

7. ਵਿਅੰਜਕ ਪਤਾ ਕਰੋ: ਰਾਮ ਕੋਲ ਸ਼ਾਮ ਨਾਲੋਂ ਤਿੰਨ ਬੋਤਲਾਂ ਜਿਆਦਾ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਾਮ ਕੋਲ ਬਕਸੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ x ਬੋਤਲਾਂ ਹਨ।

Write an expression: Sham has x bottles in a box. Ram has three bottles more than Sham.

8. ਕਾਲਮ I ਅਤੇ II ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ: Match the Columns I and II:

Column I	Column II
(i) $2 = 7 - x$	8
(ii) $3b = 21$	15
(iii) $4 + c = 12$	5
(iv) $\frac{n}{5} = 3$	7

Worksheet-13

ਅਨੁਪਾਤ ਅਤੇ ਸਮਾਨ-ਅਨੁਪਾਤ (Ratio and Proportion)

ਜਮਾਤ - ਛੇਵੀਂ

1. ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ:

(Read Figure and answer following questions:)

ੳ) ਕਿੰਨੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? How many squares are shaded?

ਅ) ਕਿੰਨੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? How many squares are blank?

ੲ) ਰੰਗ ਕੀਤੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਰੰਗਹੀਨ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ ਪਤਾ ਕਰੋ। What is the ratio of shaded squares to blank squares?

2. ਸਾਰਣੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ: (Try to complete Table:)

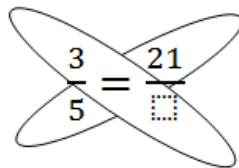
ਲੜੀ ਨੰਬਰ Sr. No.	ਤ੍ਰਿਭੁਜਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ Number of Triangles	ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ Number of Stars	ਅਨੁਪਾਤ Ratio
a)			3 ਤ੍ਰਿਭੁਜਾਂ : 4 ਤਾਰੇ ਜਾਂ 3:4 3 Triangles : 4 Stars or 3:4
b)			 ਤ੍ਰਿਭੁਜਾਂ : ਤਾਰੇ ਜਾਂ Triangles : Stars or
c)			 ਤ੍ਰਿਭੁਜਾਂ : ਤਾਰੇ ਜਾਂ Triangles : Stars or
d)			 ਤ੍ਰਿਭੁਜਾਂ : ਤਾਰੇ ਜਾਂ Triangles : Stars or

3. ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ 'O' ਅਤੇ '+' ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਸਰਲ ਰੂਪ ਜਾਂ ਨਿਊਨਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

In Figure What is the ratio of 'O' to '+' in simplest form.

+
+
+

4. ਚਿੱਤਰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ: (Complete the figure)

5. ਇੱਕ ਟਾਫੀ ਦਾ ਮੁੱਲ 50 ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਚਾਕਲੇਟ ਦਾ ਮੁੱਲ 10 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਟਾਫੀ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਚਾਕਲੇਟ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਅਨੁਪਾਤ ਪਤਾ ਕਰੋ।

One Toffee costs 50 paise and cost of one chocolate is Rs. 10. Find ratio of cost of toffee to cost of chocolate .

6. ਸਮਾਨ ਅਨੁਪਾਤ ਪਤਾ ਕਰੋ: (Find Equivalent Ratios:)

$$\frac{1}{7} = \frac{\quad}{14} = \frac{\quad}{21} = \frac{4}{\quad} = \frac{5}{\quad} = \frac{\quad}{42}$$

7. ਸੋਨੂੰ ਅਤੇ ਮੋਨੂੰ ਦੇ ਵਿੱਚ 20 ਸੇਬਾਂ ਨੂੰ 3:2 ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡੋ। Distribute 20 apples between Sonu and Monu in 3:2 ratio.

8. ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ , 24, 9, 12 ਸਮਾਨ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕਰੋ।

There is a number in box such that , 24, 9, 12 are in equivalent proportion. Find number in box.

9. ਰਹੀਮ ਨੇ 60 ਰੁਪਏ ਦੇ 2 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. ਸੇਬ ਵੇਚੇ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਨੇ 120 ਰੁਪਏ ਦੇ 4 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. ਸੇਬ ਵੇਚੇ, ਕਿਸਨੇ ਸੇਬ ਮਹਿੰਗੇ ਵੇਚੇ?

Rahim sold 2 kg of Apples for Rs. 60 and Roshan sold 4 kg of Apples for Rs. 120. Who gained more profit?

10. ਸਮਾਨ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਰਣੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ:
(Complete equivalent ratio table)

7		63	
8	32		112

11. ਇੱਕ ਫੈਕਟਰੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 100 ਕਾਰਾਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਬਣਾਏਗੀ?
If a factory produce 100 cars in a day. How many cars will be produced in 5 days?

12. 5 ਸਟਰਾਬੇਰੀ ਦਾ ਮੁੱਲ 15 ਰੁਪਏ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਟਰਾਬੇਰੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?
5 Strawberries cost Rs. 15. What will be the cost of One strawberry?

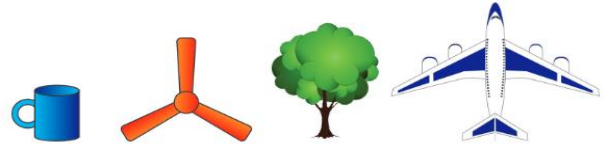
13. ਜੇਕਰ 4 ਪੈਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ 12 ਰੁਪਏ ਹੈ ਤਾਂ 1 ਪੈਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? 3 ਪੈਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? 16 ਪੈਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?
4 pens cost Rs. 12. What will be the cost of 1 pen, 3 pens and 16 pens?

Worksheet- 14

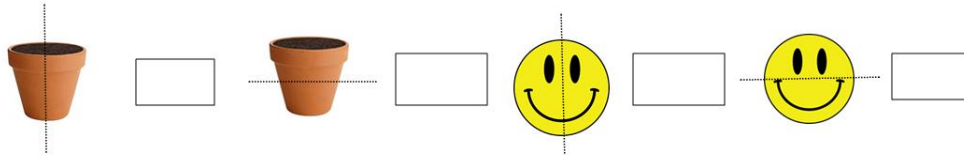
ਸਮਮਿਤੀ (Symmetry)

ਜਮਾਤ - ਛੇਵੀਂ

1. ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮਮਿਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ। Circle symmetric figures.

2. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਹਰੇਕ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਣੇਦਾਰ ਰੇਖਾ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਦਿਓ। In the following figure there is a dotted line on each figure. Find that whether the dotted line is symmetric line or not. Give answer in Yes or No.

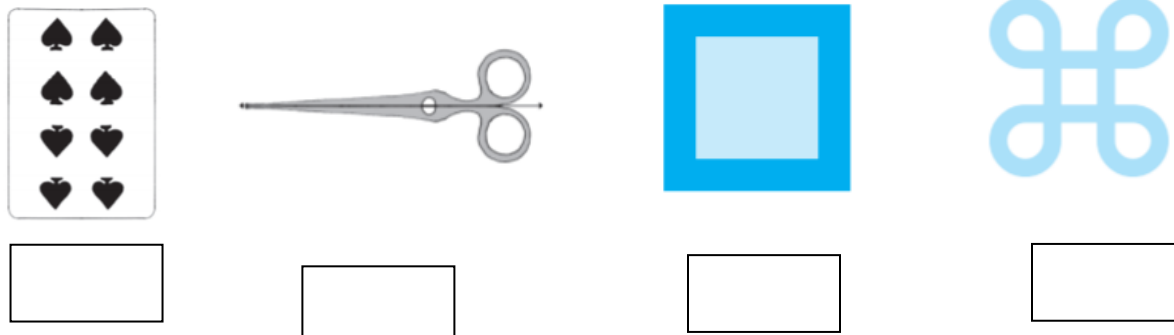
3. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦਾਣੇਦਾਰ ਰੇਖਾ ਇੱਕ ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾ ਹੋਵੇ। Complete the following figures, where dotted line is a symmetric line.

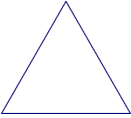
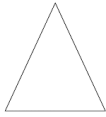
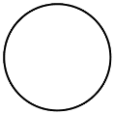
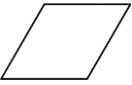
4. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾਵਾਂ ਖਿੱਚੋ। Draw symmetric lines of the following figures.

5. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ। How many symmetric lines are there in each of the following figures?

6. ਸਾਰਣੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ। Fill the Table.

ਅਕਾਰ (Shape)	ਆਕ੍ਰਿਤੀ (Figure)	ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ (Number of symmetric lines)
ਸਮਭੁਜੀ ਤ੍ਰਿਭੁਜ (Equilateral Triangle)		
ਵਰਗ (Square)		
ਆਇਤ (Rectangle)		
ਸਮਦੋਭੁਜੀ ਤ੍ਰਿਭੁਜ (Isosceles Triangle)		
ਚੱਕਰ (Circle)		
ਸਮਚਤੁਰਭੁਜ (Rhombus)		

7. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਵਰਨਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਅੱਖਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
In English alphabets, Which are the alphabets whose

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXYZ

ੳ) ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾ ਖੜਵੀਂ ਹੋਵੇ
symmetric line is vertical

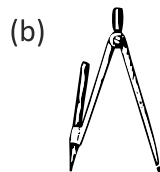
ਅ) ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾ ਲੇਟਵੀਂ ਹੋਵੇ
symmetric line is vertical

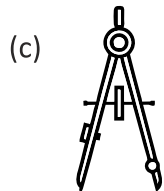
ੲ) ਕੋਈ ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾ ਨਾ ਹੋਵੇ
No symmetric line

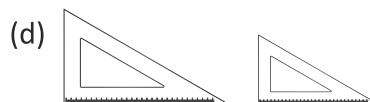
ਸ) ਲੇਟਵੀਂ ਅਤੇ ਖੜਵੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸਮਮਿਤੀ ਰੇਖਾਵਾਂ ਹੋਣ
Both horizontal and vertical symmetric lines

1. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ। (Name the following Instruments.)

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਰੇਖਾਖੰਡਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਫੁੱਟੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪਤਾ ਕਰੋ।
(Find the length of following line with the help of scale.)

(a) A _____ B

(b) C _____ D

3. ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਮ ਦਿਓ।
Construct a circle with the help of a Compasses and name its centre.

4. ਫੁੱਟੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰੇਖਾਖੰਡ AB ਖਿੱਚੋ ਜਿਸਦੀ ਲੰਬਾਈ 7.5 ਸਮ ਹੋਵੇ।
Draw a line segment AB of length 7.5 cm using a ruler.

5. ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਰੇਖਾਖੰਡ AB ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬਿਨਾਂ ਮਾਪ ਤੋਂ ਇੱਕ ਰੇਖਾਖੰਡ ਬਣਾਓ।
Draw a line segment equal in length to AB without measuring AB.

A _____ B

6. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੋਣ, ਕੋਣ ਮਾਪਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬਣਾਉ। (Draw the following angles with the help of protractor.)
(a) 50° (b) 45°
7. 147° ਮਾਪ ਵਾਲੇ ਕੋਣ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੋਣ ਮਾਪਕ ਯੰਤਰ ਨਾਲ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਮਦੋਭਾਜਕ ਬਿਨਾਂ ਕੋਣ ਮਾਪਕ ਯੰਤਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਖਿੱਚੋ। Draw a angle of 147° with the help of a protractor and draw its bisector without using protractor.
8. ਫੁੱਟੇ ਅਤੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੋਣ ਬਣਾਉ।
Construct with the help of ruler & Compasses, angle of following measures.
(a) 60° (b) 90°
9. 6.1 ਸੈ.ਮੀ. ਲੰਬਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਰੇਖਾਖੰਡ PQ ਖਿੱਚੋ ਅਤੇ ਫਿਰ PQ ਨੂੰ ਵਿਆਸ ਮੰਨ ਕੇ ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਬਣਾਉ।
Draw a line segment PQ of length 6.1 cm and Construct a circle with PQ as diameter.
10. 9.5 ਸਮ ਲੰਬਾ ਇੱਕ ਰੇਖਾਖੰਡ ਖਿੱਚੋ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਲੰਬ ਸਮਦੋਭਾਜਕ ਖਿੱਚੋ।
Draw a line segment of length 9.5 cm and construct its perpendicular bisector.